

ACADEMIA ROMÂNĂ

IMPERIALISMUL AUSTRIAC ȘI CEL RUS

IN

DESVOLTARE PARALELĂ

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

EXTRAS DIN:

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE

Seria II. — Tom. XXXVII.

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp. și C. SFETEA

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1914.

38.483

Prețul 30 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 2.—

Tom. XXI—XXX. — Desbaterile și Memoriile Academiei în 1898—1908.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 2.—

Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 5.—

» XXXI. — *Memoriile Secțiunii Istorice* 10.—

» XXXII. — Desbaterile Academiei în 1909—1910 5.—

» XXXII. — *Memoriile Secțiunii Istorice* 14.—

Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* —,50

Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812.

III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 1,60

— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 2,—

Despre elementele cronologice în documentele românești, de *N. Docan* 1,20

Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol* —,50

Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de *N. Docan* —,60

Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. II, 1750—1812, de *N. Iorga* —,80

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti* 1,60

Marele spătar Ilie Tîfescu și omorirea lui Miron și Velișco Costin, de *I. Tanoviceanu* —,50

Luptele dela Ogretin și Teșani din zilele de 13 și 14 Septembrie 1602 (7111), de *General P. V. Năsturel* —,50

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II. După 1 Iunie 1859, de *Radu Rosetti* 1,50

Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, *Dimitrie Ghîtescu*, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* —,70

«Doamna lui Ieremia Vodă», de *N. Iorga* 1.—

Sociologia și socialismul, de *A. D. Xenopol* —,20

Despre metoda în științe și în istorie, de *A. D. Xenopol* —,20

Tara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* —,50

» XXXIII. — Desbaterile Academiei în 1910—1911 4.—

» XXXIII. — *Memoriile Secțiunii Istorice* 12.—

Francisc Rákóczy al II-lea, înviatorul conștiinței naționale ungurești și Românii, de *N. Iorga* —,40

Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia, de *N. Iorga* —,30

Doa documente privitoare la revolta boierilor din țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de *Ioan Pușcariu* —,20

Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre, de *N. Iorga* 1.—

Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică, de *N. Iorga* —,20

Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzestii, de *N. Iorga* —,40

Răscola Seimenilor în potruva lui Mateiu Basarab, de *N. Iorga* —,30

Cevă despre ocupațiunea austriacă în anii 1789—1791, de *N. Iorga* 1.—

Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de *D. A. Sturdza* —,40

— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856 1,20

— II. Anul 1856 1,60

— III. Anul 1857 1,60

— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iași și București. V. Anul 1858. Călmăcămia din Moldova a domnilor Ștefan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu 1.—

Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească (influențe și conflicte), de *N. Iorga* —,20

Munții Tâmaș și Tămășel, de *Ioan Pușcariu* —,20

Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Valahia Mare) și Dinastia Basarabilor în Oltenia (Valahia Mică) și în Valahia Mare, de *Dr. Atanasie M. Marienescu* 1.—

IMPERIALISMUL AUSTRIAC ȘI CEL RUS ÎN DESVOLTARE PARALELĂ

DE

N. IORGA

Membru al Academiei Române.

Ședința dela 7 Noemvrie 1914.

După o epocă în care singură idea națională părea că domină ca element de legitimație în viața societăților omenesti, fixând hotare și dând direcții, ultimele decenii arătau tot mai mult că-i opun vechea idee, înnoită sub alte forme, a Imperiilor universale, a «Monarhiilor» fără alt caracter decât mănținerea sub acelaș sceptru al mai multor seminții de oameni și tendința de a cuprinde cât mai mulți alții.

Războiul actual are, cu excepția Franței care-și apără teritoriul și moștenirea istorică, a Belgiei care se luptă pentru onoare și independență, pentru mica ei gospodărie națională, de Serbia care-și are înaintea ochilor grija moșiei strămoșești și drepturile unei rase, — caracterul unei uriașe întreceri sângeroase între «Monarhii» cari vreau să domine lumea: Germania, Anglia, Rusia, la cari, Monarhii ofensive, se adaugă o Monarhie defensivă, Austria. Dar și aici, când foile din Pesta scriu despre Ungurul care, «cu puteri de zeu», apără Germania de nimicire, ține cu umărul revărsarea popoarelor supuse Țarului și cu o mișcare ușoară dă jos Serbia (1), are cineva spectacolul unui mic popor care împrumută elemente de cucerire unei vechi Monarhii ofensive din care împrejurările l-au adus să facă parte.

Din partea noastră, nu credem că se va ajunge la regimul mondial al «Monarhiilor». Oricât ar fi ele de mari teritorial, oricât de perfectă ar fi disciplină pe care izbutesc a o impune tuturor prin supravegherea polițienească ori prin comanda militară, oricât le-ar ajuta bogăția de Stat rezultată din contribuțiile supușilor îndemnați în sforțările lor economice, ele nu vor putea găsi niciodată factorul

(1) *Az Est* din Noemvrie 1914.

moral pe care să-l opui simțului de comunitate exclusivă cu aceia cari, vorbind aceeaș limbă, au acelaș suflet, fără a mai vorbi de tradițiuni istorice pe cari le împărtășesc cu congenerii lor. Materialismul epocii noastre, harnică în producerea bunurilor și lacomă în urmărirea lor, nu e decât un moment în dezvoltarea omenirii. Neapărat condițiile vieții economice se vor schimba, revendicațiile socialiste, desbrăcate de rigiditatea unor formule metafizice absolute, umanizate, adaptate cu nevoile elementare ale sufletului omenesc și cu cerințele, grele de schimbat, ale mediului unei epoci, vor aduce, prin victoria lor neapărată, o așa de însemnată schimbare în producție și distribuție, încât anume mijloace pentru ofensiva irațională, dăunătoare societății, vor lipsi. Iar cultura modernă va ieși din faza tehnică și externă de astăzi și, devenind iarăș internă, intimă, idealistă, va da suflete cari nu-și vor putea acorda ajutorul brațelor decât odată cu deplinul consimțământ al conștiinței. Până atunci va trece multă vreme, se va vărsa mult sânge, multe comori se vor distruge, multe energii vor fi nimicite, dar neapărat *aici* se va ajunge.

Până atunci însă fiecare popor ca și fiecare individ cu simț moral pentru viața sa și pentru a celorlalți va trebui să vadă în acest stadiu al Monarhiilor care, mai mult sau mai puțin, domină astăzi lumea, prin stăpânire directă ori prin «alianțe» dela mai mare la mai mic, prin invaziuni violente de mărfuri, prin impunerea colaborațiilor economice periculoase, prin cultura cuceritoare în silă, o mare primejdie. Nu-i va ajunge încordarea obișnuită pentru a putea rezista, ci vor trebui toate eforturile sufletelor eroice, până în ziua când umbra amenințătoare se va retrage de-asupra lor, când, după această eclipsă a idealului, sumbră și rece, va fi iarăș lumină, căldură și bucurie sănătoasă pe lume.

Ele se vor feri de a-și pune în chestiune însuș dreptul lor de existență, imitând în mic, adică în ridicul, imperialismul de care au să sufere. Tendința de a face ca alții, de a cuceri cât pot și unde pot, de a sili pe vecini să trăească sub jug, de a le răpi dreptul la limbă, la școală, la biserică, la mândria națională, va trebui combătută cu orice preț, arătându-se că fiecare atentat de acest fel contra unuia mai slab cuprinde legitimarea atentatului de mâne din partea unuia mai tare.

Al doilea, ele vor trebui să se pregătească *pentru orice caz*. După un secol și jumătate dela anexare, Polonia există ca o unitate națională peste hotarele însemnate cu cele trei înfățișări rivale ale vulturului roman. Ferească Dumnezeu pe oricine să ajungă aici!

Dar fiecare popor conștient trebuie să fie pregătit *și pentru aceasta*, pentru tenacea rezistență individuală fără sprijinul unui Stat, ci cu Statul împotriva, pentru inițiativa privată gata de sacrificiu. Cultura națională trebuie desvoltată, unde este, până la marginile absurdului, iar, unde nu este încă deplină, ea trebuie completată, generalizată, cu cele mai mari silințe ale fiecăruia. Cine o va avea mai tare, se va păstra mai bine și se va desvolta mai sigur pe urmă.

Tot odată este însă, în primejdia momentului, *nevoia unei orientări*. Nu aceea a oportunistului care asistă la luptele uriașe ale Imperiilor în starea de spirit a spectatorilor dela curse cari pontează pentru unul sau pentru altul după cum se înfățișează *atunci*, în marea întrecere. *Invinsul de azi poate fi biruitorul de mâine*. Interesează nu succesul, ci victoria finală, care e solidă și definitivă, fiindcă nu atârnă de trecătorii factori individuali, cu calitățile și defectele, cu izbânde și greșelile lor. Fără nici o considerație sentimentală — fiindcă e vorba de conservarea proprie, care pentru popoare nu e un motiv egoist, ci o sfântă dogmă — trebuie găsit terenul statornic pentru a te sprijini pe dânsul. Dar nu confundându-se cineva cu așa-zisul «aliat» în simpatiile și antipatiile lui, ci luând dela puterea lui materială singură, în schimbul unui concurs material cât de mai cu scumpătate cântărit, ceea ce poate da pentru menținerea Statului și a națiunii proprii. Și concursul nu trebuie dus așa de departe, încât prin acest concurs însuș «aliatul» să devie o primejdie pentru acela chiar care a mers alături cu dânsul, căci în epoce de imperialism orice conștiință a prisosului puterilor provoacă o expansiune a cărei direcție din punctul de vedere moral, «loaial» îi e indiferentă.

Toate mijloacele trebuie întrebuințate pentru a avea siguranța în această încercare a rezistențelor, în acest calcul al probabilităților. Niciodată n'a fost mai necesară cunoașterea deplină, până la motoarele materiale, până la esența morală a puterii lor, a tuturor vecinilor, de aproape și de departe. Trecutul lor trebuie urmărit tot așa cum trebuie constatat prezentul.

După cei cari căutau învățăături de-a dreptul în istorie, cum caută preotul superstițios al unui sat sălbatec orientări pentru descoperirea unui furt în locul unde se deschide Psaltirea, au apărut aceia cari deneagă istoriei orice valoare de îndreptare în problemele actuale. Greșeala e mai puțin naivă, dar mai grosolană decât cea dintâi. Dela apariția până la căderea lor, rassele, popoarele, formele politice sunt organisme unitare. În orice punct le-ar observa cineva, el poate

să descopere prevestiri pentru ce va fi, precum poate recunoaște urme din ce a fost. Prezent, trecut și viitor se osebesc și trebuie să se osească numai în mintea noastră, a cercetătorului.

Cu atât mai mult trebuie întrebat trecutul, cu cât aceste mari «dreadnoughturi» politice universale, capabile de a fi scufundate de vivacitatea sufletească a unui torpilor național, sunt inteligibile în durata lor posibilă — lucrul înainte de toate interesant —, nu prin energiile rasselor pe cari le cuprind ori pretind a le reprezenta — cum e și cazul Germaniei, al Angliei actuale, nu mai vorbim de al Rusiei —, căci aceste rasse nu dau decât, prin constrângere, o parte mică din puterea lor morală organismului politic în care se află cuprinse, ci *principiului însuș al acestui organism*. Acest principiu trebuie să-l cunoaștem ca să știm *ce valoare prezentă poate să aibă el, la sprijinul sincer al căror factori reali poate el apăla*. Aceasta însă se poate afla numai pe calea sintezelor istorice.

Voiu încerca una în ce privește pe vecinii noștri imperiali dela Apus și dela Răsărit, cari, și unul și altul, au trecut față de noi, de nesfârșite ori, dela măgulire, la amenințare, fără a renunța, fără a putea să renunțe, față de rațiunea lor de a fi, la idea cuprinderii noastre fățișe în cadrele lor: Austria și Rusia.

O prezentare paralelă a dezvoltării lor poate fi folositoare, cred, mai ales acuma.

Este Rusia un Stat slav, poate el deci servi acelor scopuri ale panslavismului, cari au fost descoperite la Viena înainte chiar de a se naște în capul câtorvâ fanatici mărginiți și brutali dela Moscova? Și Austria poate ea redeveni un factor de expansiune germană, cum visă un Bach, un Beust, ori se poate ea preface într-o Ungarie în adevăr capabilă de a-și strânge împrejur și de a domina un Imperiu sud-ost-european? Și, dacă nu, din ce parte poate fi mai mare tensiunea, mai puternic avântul în aducere la îndeplinire a unui scop imposibil? Deci, de unde poate veni primejdia mai mare? În ce parte denegarea noastră de concurs trebuie să fie mai absolută?

La acestea va răspunde ochirea noastră asupra dezvoltării celor două Monarhii.

I.

A fost un timp când rassa slavă avea o întindere mult mai mare decât astăzi. Puțin amestecată cu Germani, confundându-se în Nord

și în Ost cu populații, fiziologicește inferioare, finice și hunice, colaborând în Vest cu seminția tracică, pe care și-o asimilă, servind ici și colo de substrat unor începuturi de viață romanică, ea se întindea dela hotarele, neprecise, ale Asiei până în marginea teritoriilor septentrionale incapabile de cultură, până în văile Carpaților, până la pădurile de apărare germanică ale Boemiei, iar, mai sus, până la Elba. Apoi, cu vremea, din uriașele ei rezervorii, cete s'au desfăcut cari au dus limba slavă, în dauna Tracilor și Ilirilor din Balcani, complet contopiți, ca și Tracii dela izvoarele Nistrului și Prutului, până la Marea Neagră, la Arhipelag și la Marea Adriatică.

Această rassă putea impune, prin numărul ei ca și prin netăgăduitele calități ce a dovedit și dovedește, pecetea ei lumii întregi, cum, în mai multe rânduri, au făcut-o Germanii. Dar un individualism pronunțat, o tendință nebiruită de a trăi în grupe mici — omul în curtea lui, poporul lângă râul său — a împiedecat valorificarea politică a acestor forțe imense. Pretutindeni au trebuit puteri străine, de alt neam, pentru a da un impuls spre viața de Stat unei părți sau alteia din vasta masă slavă.

Astfel prin Bulgari, seminție turanică, «Turci» ca și ai lui Osman, Slavii din Mesia au ajuns în veacul al VII-lea să dea o contrafacere barbară de Bizanț. Prin înrăurirea italiană, latină-catolică, — pe bază ilirico-tracă și cu larg concurs romanic și albanez (Muntenegrul de mai târziu) —, venită de pe țărmurile Mării Adriatice, Sârbii au pus bazele celor dintâi principate, pe teritoriul Diocleii lui Dioclețian, abia pe la anul 900. O influență romanică a putut lucra și la acei Carantani, din Carintia de astăzi, cari și-au păstrat o bucată de vreme un ducat, — căci în jurul Salzburgului (romanul Iuvavum), ca și la Inn, unde acum răsbăt Italienii, erau urmași ai coloniștilor latini, cari au pierit. În părțile mai nordice, la Poetavio al lui Traian, la Carnuntum, la Savaria și Scarabantia-Ödenburg, la Aelium Cetium, poate St. Pölten, erau Breonii latinizați, cari nu dispărură ușor (1). Putem zice chiar că *subt numele de Români, pe care l-au impus elementele romanice carpatine și dunărene, neintrate în clientela barbară, trăesc mulți din urmașii Slavilor unui «Musakios» și altor șefi de văi și lunci pe cari-i pomenesc încă în veacul al VI-lea izvoare bizantine.*

Uneori Slavii, formați astfel ca un corp politic, își păstrau limba, atunci când erau stăpânitorii, conducătorii mai puțini, o simplă bandă

(1) Huber, *Geschichte Österreichs*, I, Gotha 1885, p. 18 și aiurea.

de rășboinici, ca Bulgarii, ori un număr de negustori de pe coastă—, ca la Sârbi, și din orașe interioare, ca la Carantani. Când însă aveau a face cu popoare întregi, mai tari decât dâșii și ca număr, ei dispăreau, lăsând biruitorilor numai elemente, mai adesea supletive ori secundare, din limba lor.

Cea mai puternică ofensivă desnaționalizatoare față de Slavi a fost însă aceea a Germanilor. Înaintea lor, pretutindeni Slavii s'au dat înapoi ori au pierit, pe când fenomenul invers, al desnaționalizării Germanului de către Slav, nu se petrece decât în ce privește elementele individuale intrate în epoce mai nouă în mijlocul unei societăți slave organizate (Germanii din Rusia). Adevăratul «Drang nach Osten» s'a petrecut într'un îndepărtat trecut, și el a produs în adevăr rezultate etnice din cele mai importante pentru rassa germanică. Intreaga Ost-Elbie a fost cucerită asupra Slavilor pentru a se putea distruge apoi vechii indigeni pruși, letoni, litvani în Prusia orientală, Pomerania, Livonia, Provinciile Baltice. Saxonia răsăriteană, cu numele în *-au*, care reproduce vechiul final slav *-ov*, Lusația și părțile vecine poartă încă în topografie și tip urmele slavismului dispărut.

Aceeaș soartă părea menită Slavilor din Carintia, din Sirmia, din Panonia și Boemia, ba chiar Lehilor din ținuturile mlăștinoase dela Răsărit, în momentul când *Latinii dela Dunăre făceau să dispară elementul slav de pe malul stâng al râului*. Un capitol interesant, de introducere, e ducatul slavo-avar, din secolul al VII-lea, al bogatului negustor franc Samo. Înaintarea germanică se face în secolul al VIII-lea prin *pătrunderea creștinismului în forma occidentală*, servită de Anglo-Saxoni și de Franci, ca și prin formarea ofensivă, în acelaș veac al VIII-lea, a ducatului bavarez, pe rămășițele vechilor triburi marcomanice din Boemia și dela Morava (March = Morava), biruite de Romani.

Avarii erau atunci, de vreo două veacuri, domnii Panoniei, ca urmași ai Hunilor lui Attila, frați buni ai lor, din veacurile al IV-lea și al V-lea. Erau domnii țerii, dar nu și locuitorii ei, cu toate că unul din *ringurile* lor fortificate se află lângă Viena de astăzi. Deosebirea de căpetenie între Huni și Avari trebuie căutată în faptul că, pe când cei dintâi conduceau o confederație germanică, formată din elemente cari se fixară apoi în Occident, acești de-al doilea, Avarii, nu erau decât căpetenii ale Slavilor întocmai ca și Bulgarii, înrudiți, ce se așezaseră dincolo de Dunăre pe la 670. So

poate zice deci că, în apropierea anului 700, când ofensiva germană se pregătește, *Slavii dela Nordul Dunării—cu Români cu tot—sunt Avari, precum Slavii dela Sudul râului s'au făcut Bulgari, rămânând însă, față de micul număr și cultura inferioară a domnilor hunici, Slavi și unii și alții.*

Cu Germanii eră altfel. *Înainte un popor și o cultură*, care în fond nu eră a lor, dar intrase în serviciul nouăi rase dominante în Apus. După ce se frământară cu Avari și Bulgari pentru a le smulge pe Slavii supuși lor, ei cedară, obosiți, conducerea ofensivei de rasă în mâna Francilor, cari, printr'un Rupert, un Emeran de Poitiers, un Bonifaciu, aduseseră și până atunci servicii esențiale în creștinarea acestor regiuni, asupra cărora acum își revărsau misionarii episcopatele întărite de Salzburg și Regensburg, apoi de Freising și de Passau, în legătură cu Maiența renană.

Lupta fu foarte grea. Ea își ajunse *unul* din scopuri: distrugerea pașnicei vieți a Slavilor, cari pierdură deci și aicea ființa lor etnică. Între Boemia, Moravia și ținuturile lehice de o parte, iar, de alta, Slavii carantani, Slovenii croați, sârbi, din Sud, se întinse, pe locul care fusese, secole întregi, sălașul multor mii de Slavi, «pustiul avaric». Dominanții turanici se topiră de armele franceze de o potrivă cu supușii lor slavi. Subt Boemia și Moravia, tributare, se întemeie astfel, până la «avaricus limes», «panonicus limes», o Marcă, o Margine — cu căpitanii ei de Margine — a Răsăritului, *Marchia orientalis*, care a lăsat și Sirmului numele medieval bizantin de *Φραγκοχώριον*, «țara Francilor» și numele slav actual de *Frușca Gora*. Rămășițele învinșilor trăiau subt conducerea markgrafului (*comes Marchie*) și a ducilor slavi, cari purtau luptă și de-a lungul Savei, a Dravei, a Dunărei cu Slavii liberi, atârnători de acel Stat bulgar, care, înainte de 900 încă, primise pentru căpeteniile sale «turcești» creștinismul oriental, cu tendințele sale firești spre Împărăția bizantină. Astfel se luptau pe aici, în cursul veacului al IX-lea încă, o *Romă veche francă și o Romă nouă bulgărească, în numele ideii romane unitare.*

II.

Dar în acest timp, după moartea lui Carol cel Mare, prin luptele dintre urmașii săi, *ofensiva germană în forma francă încetează.*

Slavii simt aceasta. Ei pornesc din adăposturile lor morave și boeme *ca să se substituie dominației germane care se retrăgea.*

Nu inovează nimic în nici o privință. Precum Bulgarii copie Bizanțul, ei copie Imperiul apusean. *E un ducat slav liber care se ivește spontan eu în locul lăsat liber de ducatul german asupra Slavilor supuși.* Se vorbește de «regatul» morav al lui Moimir, Rastislav, Sviatopluc; mărturisesc că nu văd nici un rege cu o coroană dată de vreo autoritate legitimă, — Papa, unul din împărați — ori însușită măcar din propriul său arbitriu; nici un caracter național «morav» al acestui Stat care avea fără îndoială și Panonia, până la Tisa chiar. Cum Nordul are înainte de 900 un *ducat* boem, este aici ducatul general slav pe ruinele, așezate una peste alta, ale Avarilor și Francilor; — cu «jupanii» săi spre Sud-Vest, iar spre Sud-Ost cu Voevozii și «cnezii» săi, ici și colo cu câte un «Ban» de datină avarică. Legătura cu Apusul german e așa de tare, încât opera apostolului slav, creatorului liturghiei slave, Metodiu, venit din lumea bizantină, e zdrobită îndată, *deși Papa-i acordase protecția sa.*

Când regatul german separatist se formează apoi cu Arnulf, descendent pe cale colaterală al Carolingienilor, cu sediul la Rin și tendința spre Italia, a *chemat* el oare pe Maghiari, auxiliari bizantini din Bugeac, vechiul sălaș al Bulgarilor, pe cari aceiași Bulgari izbutesc, pe la 890, să-i izgonească de aici? Cronicile târzii o afirmă. Un lucru poate fi admis ca sigur: că el nu i-a refuzat, că el a avut nevoie de dânșii, că el îi va fi plătit.

Iată-i deci pe acești Fino-Ugri, *fără preparație culturală prealabilă*, fără unitate politică, subț șefi în discordie, cari se supun marelui-principe numai în caz de năvălire, iată-i venind în Panonia, luptându-se cu Slavii, biruindu-i, moștenindu-i. Moștenindu-i nu numai sub raportul teritorial, pe locurile vechilor ringuri ale altor barbari, dar și cultural. *Toate ideile culturale le-au luat dela Slavi:* 1.900 de cuvinte fundamentale privind hrana, îmbrăcămintea, locuința, mobila, lucrul câmpului, comerțul și industria, religia, viața politică întreagă(1). Cei dintâi șefi ai lor sunt Voevozi, cei dintâi administratori de ținuturi spani-jupani, cei dintâi apărători de hotare, — bani; *vornicii* («udvornici») îndeplineau funcțiile de «missi dominici». Pe rege-l vor numi *Király*, după slavul, evident moravul *Crai*, din *Carolus*.

Prin Slavii supuși, ei continuau deci ordinea politică și culturală germanică, lăsată în urma lor de Bavarezi și de Francii lui Carol cel Mare. Aceasta, cu toate invaziile lor în Germania —

(1) După Sayous, în Iorga, *Die Magyaren*, «Helmolt's Weltgeschichte», ed. a 2-a IV, p. 117.

până la lupta dela Riade (933), dela Wels (944), dela Lech (955), cari le frânse avântul, dar nu aduse și dislocarea sau distrugerea lor.

În acest moment însă, ordinea politică bizantină înaintează. Și nu numai pe câmpiile Panoniei.

III.

Semințiile slave din Răsărit erau menite dominației prin Turanieni, «Turci» sau «Mongoli», cum vrea să le zică cineva, rassă esențial și exclusiv militară, dominatoare, capabilă de a întemeia State și aplecată înainte de toate spre fundația de Imperii universale.

Putem deschide o mică paranteză pentru a se înțelege aceasta mai bine.

Concepțiile politice nu sunt la îndemâna oricărui popor, indiferent de împrejurările în cari trăește și de cultura de care s'a împărtășit. Ele sunt în ele însele puține și apar numai în momente de mare desvoltare culturală. Cei cari vin pe urmă, din stepele, pustiuurile, munții barbariei, nu fac decât să imite, fidel și servil. Germanii, barbari ai Romei, au purtat secole întregi idea Imperiului roman diformând-o și adaptând-o; tot așa au făcut Turanii, barbarii Chinei, cu idea Imperiului de mijloc, diformând-o și adaptând-o.

Attila eră o contrafacere de «Fiu al Cerului», și toți urmașii săi, de altă culoare politică, dar de aceeaș rassă, de aceeaș origine, de acelaș trecut primitiv, vor face tot așa.

După plecarea Goților din stepa Europei răsăritene — cari ei au fost cei dintâi stăpâni ai Slavilor de aici —, veniră Hunii, a căror strămutare spre Apus aduse pe Avari în locul gol, iar aceștia, la rândul lor stăpâni pe Panonia, fură înlocuiți prin Bulgari și mai ales prin Cazari. Acești «Turci» de lege iudaică, întinzându-se până la țărmurile Crimeii, în strânse legături cu Bizanțul — până la încuscări cu Împărații din Constantinopol —, *amestecară elemente bizantine cu cugetarea lor politică chineză și inițiară și pe supușii lor slavi, încă din veacul al VII-lea, al VIII-lea, în oarecare cultură bizantină.*

Fără a împiedeca total și pretutindeni stăpânirea turanică asupra Slavilor celor mai mulți, care se continuă prin Pecenegi mai ales și prin Cumani, un amestec politic german dă viață Chievului și *crează o națiune rusă, care e slavă numai în acel sens în care rămâne slavă după venirea Bulgarilor lumea de pe malul drept al Dunării, dar, ca idee și tendință politică, e germană.*

Creatorii acestei ordine politice nouă sunt Scandinavi. În momentul când *avântul continental franc* se oprește, începe *avântul maritim scandinav*, ca un nou capitol al năvălirilor și cuceririlor germanice. Anglia, colonizată întâiu cu elemente saxone, e invadată și supusă în veacul al X-lea de aceștia, «Danezii». Nordul Galiei devine un pământ *normand*. Asimilați cu elemente romano-galice, peste un veac și jumătate, nepoții de fii ai acestor Normanzi aduc în Insulele Britanice un scandinavism nou, de limbă franceză. Tot așa fac, aproape în același timp, «descălecători» din Normandia în Sudul bizantin al Italiei, de unde vor trece și la Constantinopol, urmărind tot odată, prin Statul lor, dominația asupra întregului Orient balcanic și maritim.

Dar nouă roiriuri plecau de acasă, din Norvegia mai ales, Varegii. Ei erau cei mai buni mercenari ai Bizanțului în întâia jumătate a veacului al X-lea. Li se zicea și «Ruși», și acest nume se întinse de la cei trei tovarăși, Ruric, Sineus și Truvor, «Pașnicul», «Biruatorul» și «Credinciosul» apoi, dela alți doi șefi, Ascold și Dir, asupra unuia din cele mai mari state din lume.

Germanismul lor scandinav, sau măcar puritatea de rassă a ostașilor lor s'a pus la îndoeală, din mândrie națională, de învățați ruși moderni. Caracterul lor absolut străin e însă sigur. Ar fi venit, după susținătorii teoriei tradiționale, din Scandinavia direct, peste Marea Baltică. În această direcție însă nu se observă vreo întindere a Varegilor. Al doilea, nu Suedezii, ci Norvegienii, Danezii dădeau cetele de aventurieri. O legătură a lor cu depărtatul Novgorod, ca un centru de comerț, se poate admite cu greu pentru veacul al IX-lea, când doar nu eră nici un început al comerțului Hansei, ci toate schimburile pe aici se făceau ori de Arabi ori de Greci. Pe de altă parte, toată vieața Chievului: prădăciuni pe Nipru, pe Dunăre, pe Mare, afaceri de comerț, creștinare în forma răsăriteană, lupte la Dunăre, cu Sviatoslav, către 970, pentru a face un Stat balcanic și danubian, pe sfărmăturile Bizantinilor, Bulgarilor, Pecenegilor, a Voevodatelor românești, cu capitala în Durostor, *totul tinde spre Bizanț, care dă cultura, religia, politica*. Bizanțul avea însă destui Varegi în garda Cezarului și în armatele imperiale în momentul când cei trei «frați» întemeiază un Stat rusesc în interior, iar Ascold și Dir ieau în stăpânire Chievul. Și atunci o întrebare se pune: oare narațiunea, mai nouă cu aproape două veacuri și fără sprijin pe altceva decât pe tradiții, a simplului călugăr Nestor, despre întâiele timpuri ale Varegilor, la Ladoga, la Lacul-Alb, la Isborsc,

pot ele să fie admise? N'ar fi niște deducții pe baza nomenclaturii geografice și a cântecelor populare, ca aceea din «Anonimul» despre cucerirea maghiară? Și, măcar în ce privește pe Ascol și Dir, n'ar fi căutat ei înainte de toate Bizanțul, ca unii *ce veniau de acolo*, pe Mare, pe Nipru în sus? Și aducerea la Chiev a fiului lui Ruric, Oleg, e *oare conciliabilă cu o origine în adevăr nordică a Statului* pe care el îl stăpâniă la anul 900?

IV.

Desvoltarea Statului maghiar panonic și a Statului rus dela Nipru au multe puncte de vedere asemănătoare. Nici de o parte, nici de alta nu e o ordine politică deplină și definitivă. Succesiunea la tron e întâmplătoare; puterea centrală nu înlătură autonomia principilor, cnezilor sau căpeteniilor de trib.

Și de o parte și de alta, trebui ca adoptarea creștinismului, care avu în toate domeniile consecințe incalculabile, să fixeze satornicia nouăi creațiuni. Dar adoptarea acestei religii a civilizației europene de către Ștefan cel Sfânt în Ungaria (la 1000) și în Chiev de Vladimir (pe la 1000; Olga, văduva lui Igor, reprezintă, prin conversiunea ei izolată, aici ceea ce la Maghiari reprezintă Adelaida, principesa polonă, a doua soție a Voevodului Geiza) trebuia să însemne și *alipirea la acel grup de țeri, a cărei confesiune eră preferată*. Astfel Vladimir, care luă pe principesa constantinopolitană Ana, sora Impăraților Vasile și Constantin, întră prin aceasta în ordinea generală bizantină, cum intrase și Mihail, cel dintâiu domn creștin al Bulgarilor. *Clarissimum decus Graeciae*, spune Chievlui cronicarul Adam de Brema; *inscripțiile*, păstrate încă, ale *bisericii*, sunt în grecește; pe monetele lui Iaroslav, bătute de meșteri greci, numele lui creștin e scris Georgios, cu litere grecești, numai cel slav apărând în literele glagolitice slave. Cântările din biserici erau grecești; psalții, ucenici ai celor aduși din Constantinopol. Legile lui Vasile Macedoneanul fură importate, lângă vechiul drept germanic (1). Iar Ștefan, ascultând de un German, Adalbert, ajuns episcop la Praga, înlătură resturile de ortodoxie din țara sa, care primise întâiu creștinismul grec prin călătoria la Constantinopol a șefilor Bulcs și Gylas și aducerea episcopului Ieroteiu; el se așază între aderenții Romei germanice,

(1) Rambaud, *Histoire de la Russie*, Paris 1879, pp. 63--4, 72 și urm.

deși, dinastia Otonilor încetând și noua formă a Imperiului desfășurându-se numai cu greu în rivalitatea dintre Casele de Saxonia și de Franconia, Papa, însuflețit încă de acum de idealul dominației universale, întrebuiță prilejul pentru a face în persoana lui Ștefan *cel dintâiu rege apostolic*, vasal declarat al tiarei sale. Puțin după aceea încercarea regelui polon de a forma un mare Stat slav de rit latin, unind cu provinciile sale și Boemia, creștinată, nu de mult, de Venceslas și Boleslav I-iu, dar apoi repede decăzută, și părțile de Nord ale Ungariei, cădeă odată cu înfrângerea de către Germani a marelui duce Boleslav Hrabri; dar încă din 1018 eră la Poloni un titlu de rege catolic.

Astfel, la moartea Sfântului maghiar, în 1038, la a celui dintâiu mare prinț chievian, Iaroslav, în 1054, oboseala Imperiului apusean, greutățile Imperiului de Răsărit, în lupta cu Bulgarii lui Samuil, cu alți dușmani în Vest, cu Pecenegii năvălitori, îngăduiau ridicarea acestor două State, din cari unul luase cultura dela Slavi ca să rămăie de nume și de limbă maghiar, iar celălalt luase idea politică dela Scandinavi ca să rămăie de nație și de limbă slav, *fără ca unul sau altul să reprezente o inovație în ordinea politică a timpului*. Le deosebiă un teritoriu care rămăsese supus Pecenegilor, cu toate cetățile pe cari Ștefan le făcū în gura Ardealului și creațiunea unui episcop catolic în aceste părți, cu toată recunoașterea de Voevozii români, al Ardealului însuș, al Bihorului, dacă nu și al Banatului, a unei supremații *care nu se deosebiă mult de aceea pe care Voevozii slavi din veacul al VII-lea o recunoșteau haganului avar* (nici un act public nu arată, în adevăr, exercițiul unor drepturi de Suveran în aceste regiuni de peste pădure, în care Țara Hațegului, Țara Lotrului, Țara Oltului, Țara Bârsei formau încă unități de autonomie românească).

Dintre cele două țeri, a Rușilor se împărtășise mai larg de cultură. Orașul său de reședință, cu o Curte princiară și «patru sute» de biserici, între cari o Sfântă Sofie, ajunsese «rival al Constantinopolei», cum nu putuse fi numit Preslavul Bulgarilor. Ungaria n'avea încă o Capitală, păgânii rezistau, lupte pentru moștenire sfășiau dinastia. Civilizația apuseană, mai puțin solidă decât a Bizanțului, pătrundea numai în slabă măsură până în acest colț abia smuls barbariei păgâne. Un moment se părū că *din Chievul bizantinizat va veni o influență culturală și religioasă care va readuce Ungaria la forme orientale*. Andreiu I-iu (1046—60), ne-

potul Sfântului Ștefan, *crescut la Chiev*, luă în căsătorie pe *principesa rusă Anastasia*, care veni cu o întreagă suită de clerici greco-slavi. Căsătoria rusă o făcù și, peste câteva decenii, regele Coloman († 1116), soțul Predslavei sau Eufemiei. Pe urma acestei înrudiri, oști ungurești pătrunseră până la Halicz, patria acestei princese, la Przemyśl și Svenigorod, până la Chiev chiar. Geza al II-lea luă pe Eufrosina, fiica unui principe de Chiev (1142), și, data aceasta, trupe maghiare sprijiniră pe un candidat la tronul Chievului.

Dar împărțirea patriarhală a Statului între toți moștenitorii Suveranului mort slăbi pe Rușii din Chiev, cari, ce e drept, încă dela 1018 văzuseră pe Poloni în cetatea lor de scaun. Ungaria scăpă de un pericol ca să dea de altul. *Imperiul apusean* întâiu, care, restabilindu-se și ajungând, cu Henric al III-lea, la o mare putere, ținù, se poate zice sub amenințarea lui, în tot cursul veacului al XI-lea ținuturile panonice, întrebuintând și jocul de basculă al pretenzenților la tron și pătrunderea înceată, pe care o supraveghia și îndemnă, în castele și orașe (Pressburg), de-alungul întregii fruntarii vestice, a elementului german, la care se alipiau și țărani (*die Hainzen*). La 1045 *Petru, regele Ungariei, făcù omagiu solemn Impăratului*; hotarul se fixă la râul Leitha, în 1053, și o fată a lui Henric al III-lea fu logodită în cea mai fragedă vârstă cu feciorașul regelui ungur Andreiu. Germane erau soțiile principilor din sângele Sfântului Ștefan; *din Austria, vechea marcă francică, reinnoită dela începutul veacului*, veniau regi noi, ca Solomon; tutori germani le stăteau alături.

Ceeace scăpă pe Unguri de confundarea în germanism fu cearța îndelungată și crâncenă dintre Papă și Impărat. Grigorie al VII-lea, apărătorul eroic al drepturilor Sfântului Scaun, făcù un rege nou, atârănând numai de el, Geza I-ii, care însă asculta de patronul său numai întru cât îi permiteau interesele țerii. Germanizarea eră să revie, ce e drept. Când, în al XII-lea veac, regele Ungariei voi să întărească prin colonizări Ardealul, el chemă pe «Flandrii» dela Rin, din cari făcù «oaspeții» săi permanenți. Pe acelaș timp nobili din toate provinciile vecine luptau pentru cutare pretendent ungur (1146), Frederic Barbăroșie încercă să facă din Ungaria o provincie a Imperiului și căsătoria lui Ștefan al III-lea se celebră la Viena, cu o principesă austriacă, în 1166. În schimb fiica lui Bela al III-lea, Constanța, luă pe Frederic de Suabia, fiul

Impăratului Frederic. Influența Bertei de Meran, soția lui Andreiu al II-lea, care făcù din fratele ei un Voevod al Ardealului și-și logodi fata cu un principe de Ilesa, împănând apoi tot regatul cu nobili germani, cu cavaleri templieri, teutoni, aduse uciderea reginei, al cărei frate rămase însă regent în cursul cruciatei la Ierusalim a lui Andreiu.

Până atunci însă Ungaria trecuse prin altă primejdie mare. *Bizanțul lui Manuil Comnenul* înaintă biruitor către Marea Adriatică, Dunăre și Carpați. Ungaria îi stătea în cale, și el o privia, nu numai ca o provincie care uitase încă de mult de îndatoririle ei, — deși încă Ștefan cel Sfânt își căsătorise fiul cu una din fetele lui Constantin Impăratul Bizanțului, — dar și ca un Stat uzurpător, căci, folosindu-se de slăbiciunea Croației, regii unguri se făcuseră, încă dela Coloman, încoronat la Biogradul Adriaticii în 1102, stăpâni pe această provincie și în curând și pe Dalmația vecină, pierdută la 1116, reluată în 1118, din nou părăsită la 1125, care eră de drept a acestui Imperiu roman de Răsărit, înlocuindu-se Veneția care și până la 1100 eră considerată ca vasală a Impăraților orientali. Un șir de lupte se purtară la Dunărea bănățeană; pretendenți unguri fură ajutați și chiar impuși (Ladislau al II-lea, Ștefan al IV-lea; pretendentul Bela-Alexie) (1); se mănținură pretențiile asupra jupanatului sârbesc din Rascia zdrobită. Numai turburările ce izbucniră după moartea lui Manuil, înlocuirea dinastiei, — regele Ungariei își dădù fiica, Margareta, după Isaac Anghelul, noul stăpânitor —, ocuparea Constantinopolei de Latini la 1204, ridicarea la Dunăre a unui nou Stat bulgăresc cu dinastie vlahă, al Asăneștilor, puseră capăt și acestei primejdii.

V.

Dar în aceste mari schimbări, prin cari vechile Imperii erau sguduite și anulate — căci fiul lui Frederic Barbăroșie, Henric al VI-lea, va muri înainte de timp, iar domnia turburată a fiului acestuia, Frederic al II-lea, va fi ocupată de lupte, pe viață și pe moarte cu Papa—treziă ambiții imperiale aiurea. Odată ce Impăratul vechii Rome eră un biet copil, apoi un eretic afurisit de Scaunul apostolic, odată ce nu mai eră un Imperiu grec, odată ce noul Imperiu latin vegetă, de ce n'ar fi încercat alții să-și atribue o misiune imperială?

(1) Iorga, *Chestia Dunării*, p. 116; *Chestia Mediteranei*, pp. 99—100.

Deci, la 1186, se ia din nou de Unguri Zara dalmatină. Andreiu al II-lea, care privește Bulgaria nouă ca un provizorat, urmărește coroana Împăraților latini din Constantinopol. El e doar «rege al Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei»—, dispunând în voie de Cumania noastră, deschisă Teutonilor colonizați în țara Bârsei. Fiul lui Andreiu, Coloman, fu așezat în sfârșit pe tronul din Haliciu și căsătorit cu o fiică a regelui Poloniei, și uzurpătorul Mstislav trebui să se recunoască vasal, să dea pe fiica sa fiului lui Andreiu, pe care și-l lăsă, încă în viață, ca urmaș. Ca unul care e în stare să reieșă tradiția lui Frederic Barbăroșie, Andreiu își face cruciata la Ierusalim. Urmașul său Bela al IV-lea își va mai adăugi titlurile Bulgariei și Cumaniei, — deși stăpâniă la Târnova un «Țar» de puterea și prestigiul lui Ioan Asen.

În acest moment de *triumf al imperialismului arpadian*, Imperiul cel vechiu se sbăteă în anarhia care țină până la sfârșitul acestui veac. Ducele Austriei, din Casa de Babenberg, urmă modest pe Filip-August și pe Ricard de Anglia în luptele pentru păstrarea Locurilor Sfinte. Iar Habsburgii se pregăteau într'un colț de Suabie pentru o mare misiune istorică, fără a visă măcar că ei vor ajunge cândva în acea Viena, care apare pentru întâia oară, în «țara zisă popular Ostarriki», la anul 1030 (1), și că Bosnia și Herțegovina vor fi ale lor, după ce vor fi moștenit Boemia, Ungaria, Croația, Dalmația și vor fi căpătat chiar vechiul regat halician.

VI.

Aceste mari planuri fură sdrobite de invazia mongolă, de marea revărsare a hordelor lui Ginghiz-Han, care *unî un moment pe Ruși ca și pe Unguri deasupra acelorăș ruine*.

După câțiva ani Ungaria, al cărui rege fugise până la malul Mării, se ridică însă, pe când Rusia întrebuintă, mulțămită discor-diilor dintre cneji, mai bine de un veac pentru aceasta.

E adevărat că Arpadienii lănceziră după restabilirea ordinii, făcând apel la orice puteri i-ar mai fi putut ajuta. Dar ei nu-și părăsiră marile visuri: recapătă Dalmația, luptă în Bosnia, unde-și așează Banul lor, dintre indigeni, pun la hotarul Serbiei un alt Banat, al Macivei, unit câtvă timp cu cel vechiu, încheie legături de înrudire cu noul rege sârb, pe care-l târăsc ca vasal după ei, pun la Vidin un

(1) Huber, *l. c.*, p. 182.

Țar bulgăresc al lor, fac iarăș din cetatea Severinului capitala unui Banat, învie pe cel de Branicevo. Ardealul ajunge apanagiul fiului de rege Ștefan care merge, având și pe Cumanii lui Vodă Seneslav din Argeș, până la Plevna, la Târnova, unde Bulgaria pierde pe încetul. Ei merg și mai departe : se amestecă în moștenirea austriacă a ducelui Frederic, ultimul din dinastia sa, se luptă cu Otocar de Boemia și fiul său Venceslau pentru Stiria măcar, unde Ștefan, fiul regelui Bela, ajunge duce, — până ce biruința de la Kressenbrunn, în 1261, în care căzură și Români pentru cauza ungară, pune capăt acestei expansiuni într'o nouă direcție, smulgând, un timp, pentru Boemia și provincia germană din Vestul Ungariei.

În lupta contra lui Ottokar se întâlniră întâiu Ungurii ca aliați și Habsburgii, al căror șef, Rudolf, ajunsese rege german și știuse a preface un titlu zădarnic într'o vastă stăpânire teritorială în această Marcă austriacă, unită cu familia sa pentru totdeauna. Dela început, se încercă o confundare a acestor teritorii: modesta Austrie de până acum, trufașa Ungarie și Boemia învinsă. Rudolf nu voi să recunoască pe ultimul Arpadian, care alergase tocmai din Veneția, Andreiu al III-lea (1290—1301), căutând să-i substituie pe fiul său, Albert, care ajunsese și el rege al Germaniei.

VI.

La 1300 moștenirea Ungariei revenia înlăturându-se Venceslas Boemul, lui Carol-Robert, regele Neapolei, și o nouă eră începea pentru aceste locuri.

Imperialismul Arpadienilor nu eră numai întregit, dar și schimbat în esența sa prin noua dinastie, care reprezintă înainte de toate pe Capețienii francezi în mândra lor înaintare, dela Paris în Sudul Italiei, de aici în Orient — visurile de Impărat latin ale lui Filip de Tarent și Charles de Valois —, și în această Ungarie, de unde, potrivit cu o mare tradiție, se deschideau atâtea drumuri.

Carol-Robert și mai ales fiul acestuia, Ludovic cel Mare, n'au lăsat nici unul nebătut. Două războaie s'au dat pentru stăpânirea «Transalpinei» românești, care putu să reziste și se întări încă în aceste încercări ale soartei; o serie de expediții fu întreprinsă pentru a se păstra provincia de pe râul Moldovei, care se prefăcû neașteptat de repede într'un principat independent, ajungând până la gurile Dunărei și la vărsarea Nistrului în Mare. Bosnia fu legată strâns de interesele ungurești, prin Banul său devenit rege. Serbia lui Dușan fu

dușmănită și atacată. Bulgarilor li se luă Vidinul, care fu, doi ani, capitala unui nou ducat. Turcilor li se puneă în vedere o expediție de izgonire în Asia. Tatarii avură în regele ungar cel mai mare dușman. În sfârșit căsătoria lui Carol-Robert cu moștenitoarea regelui Casimir al Poloniei, care cucerise părțile haliciene, aduse ca ultim rezultat *stăpânirea lui Ludovic, timp de doisprezece ani, asupra amânduror regatelor. Unirea celor două State catolice de deasupra Dunărei, fapt la care se adăugîă continua propagandă catolică în părțile românești și sforțările de a reține în vasa-litate pe Domnii români, tindeă la crearea unei nouă Puteri mari în lume.*

Ce puțin lucru însemnau atunci principatele rusești! La 1380, doi ani înainte de moartea lui Ludovic, *Lituanienii, cari, în Apus, reunindu-și provinciile slave ale Rusiei, Podoliei, Haliciului, înlocuiseră o bucată de vreme (de pe la 1300) vieța rusească proprie,* se uniau cu prinții de Smolensc, de Rostov, de Starodub, de Iaroslav și Vologda, etc., dar sub comanda celui din Moscova: Vladimir «Marele-Cneaz», Dimitrie Donscoi, stăpân, dintr'un oraș, al cărui fondator, Daniil, muri numai în 1303, pe multe pămînturi moștenite și căpătate, pentru a birui la Culicovo, pe Hanul Hordei de Aur, Mamai. Dar peste puțin Toctamiș, trimes de noul Han turcoman, Timurlenc, ardeă reședința biruitorului. Urmașul acestuia se târi și el la Hordă și fu cneaz numai prin iarlicul stăpânului. Edigü, alt șef tătar al stepei, dădă foc Cremlinului.

VII.

Moartea fără urmaș bărbătesc a lui Ludovic fu o mare lovitură pentru planurile sale, și pentru Ungaria o mare nenorocire. Din cele două fete ale lui, Maria rămase numai regină a Ungariei. Și, soțul ei fiind Sigismund de Luxemburg, a cărui Casă, în căutarea unei baze pentru dominația în Imperiu, ajunsese în Brandenburg, în Boemia, situația lui de prinț-consort, apoi de moștenitor în stăpânire fu întrebuițată numai pentru a-i ajuta marile planuri cari-l duseră dela câmpul de luptă dela Nicopol contra lui Baiezyd Otomanul, dela campaniile lui muntene, la expediții romane și la strălucite intrări în cetățile Apusului, al cărui titlu imperial îl căpătase.

Urmașul său *austriac*, ginerele, Albert, rege al Romanilor, *întrebuință și el posesiunile sale ungurești numai ca o bază de acțiune.*

Se încercă după moartea lui *refacerea Statului catolic dela Dunăre*. Fiica mai mică a lui Ludovic, Hedviga, luase pe stăpânitorul Lituaniei, Iagello, care se făcû creştin, primind numele de Vladislav, pentru a putea stăpâni Polonia. Dar, cu toată unirea coroanelor, rudele sale lituaniene, stăpâne de fapt, urmară, acasă, tradiţia, anexându-şi, împotriva cnezilor moscoviţi, rudele lor prin alianţă, Pscovul, Smolenscul şi impuind, prin tratatul din 1408, ca hotar râul Ugra.

Pentru ca noua Rusie moscovită să se formeze, îi trebuia Novgorodul, marea cetate de comerţ, îi trebuiau principatele de Tver, Rostov şi Iaroslav, îi trebuia scoaterea Tătarilor, tot mai slabi, din Cazan şi Astrahan, îi trebuia căderea Lituaniei; îi trebuiau două veacuri de muncă.

În acest timp însă Lituaniienii, cari dăduseră o dinastie Poloniei, cercau, cum am spus, noua legătură cu Ungaria. Atotputernicul general român al regatului, Ioan Hunyady, primi idea. Vladislav cel tânăr înlătură pe fiul postum al lui Albert, Ladislau. Dar la 1444 el pieri în lupta dela Varna.

Biruitoarii, Osmanlâii, aduceau, pe altă cale, Imperialismul mongol, la care se uniră îndată idei romane, bizantine. Hunyady însuş încercă să înlătore primejdia. Ca Român, el aruncă în foc pe Românii săi, pe toţi, cei din Ardeal, din Ungaria, ca şi din principate, cari sub atâtea raporturi erau la dispoziţia lui, «făcătorul de Domni». Dar el muri după despresurarea Belgradului, şi nici silinţele urmaşului său politic Ştefan cel Mare nu putură păstră independenţei creştine linia de Nord a Dunărei. După Munteni se plecară la tribut Moldovenii, apoi Ungaria. Iagelonul venit aici din Polonia, noul Vladislav, rege şi în Boemia, se strecură ca o umbră timidă, şi imprudentul său fiu, rău servit de nobilimea ungară, căzû, în 1526, la Mohács. Ardealul, sub dinastiile Zápolya, Báthory, Rákóczy, rămase deosebit, cu un Voevod supus acum altui stăpân, Sultanul; Buda găzdui, prin voinţa lui Soliman cel Măreţ, un Paşă; Timişoara altul. Ferdinand de Austria, fratele lui Carol Quintul şi urmaş de drept al regelui Albert, trebui să se mulţamească, în puterea tratatului pe care cu prudenţă îl încheiase, cu Ungaria Superioară (Pressburg, Caşovia, Leutschau) şi cu primejduitele confinii sirmice, pe cari le transmise urmaşilor săi, cu mult greu, vărsând sânge şi plătind bani pentru acel Sultan din Constantinopol, ce se consideră ca suzeranul bietului «Craiu din Beciu».

Deşi căsătoria lui Ioan al III-lea cu Sofia din neamul Paleologilor

ii deschideă, după chiar părerea Paleologilor, dreptul la moștenirea Bizanțului, căzut sub Turci la 1453, nimic în această direcție nu se poate observa în politica acestui Mare-Cneaz. În anul luptei de la Mohács, fiul său și al Sofiei, Vasile, încheiă cu Litvanii pacea care-i asigură Smolenscul. Mai departe el vedeă numai acele lupte cu Tătarii pe cari nu le isprăvi decât urmașul său Ivan Groaznicul. Acesta-și luă titlul de Țar, dar eră numai o reminiscență biblică, o tradiție culeasă în cronografe și, pe lângă aceasta (1), *manifestarea faptului că nu mai este aici un Împărat tătăresc, că i s'a substituit prințul creștin, care el e acum Împărat pe tot pământul rusesc.*

Dar, venind în locul Mongolului, el reproduceă ființa politică a acestuia. Stăpân absolut al tuturor din lăuntru, primejdie veșnică a tuturor în afară, aceasta e definiția puterii sale. Imperiul apusean are originea și tendințele sale cunoscute, el calcă anume drumuri și recunoaște anume hotare pentru drept. Imperialismul nouălor dinastii innădește teritorii prin căsătorii și închinări, — pentru glorie. Imperialismul mongolic-moscovit anexează —, pentru profitul bănesc al dăjdilor; aceasta e deosebirea.

Deocamdată acest *bellum contra omnes* nu începe. Sunt intrigi, răscoale, schimbări, desfrânări și crime. Polonia nouă a lui Ștefan Báthory, Voevodul ardelean chemat ca să iea moștenirea Iagelonilor, în 1576, poate să-și iea, în numele Lituaniei care s'a cufundat de curând cu dânsa, a Lituaniei care acum n'are alt caracter decât rusismul și ortodoxia, Smolenscul și Pscovul. Suedezii, năvălind în Carelia și Estonia, provinciile baltice din stăpânirea Țarului, desăvârșiau opera. În acest moment chiar Cazacii lui Irmac puneau stăpânire pe Siberia, până la Irțiș.

Dacă Báthory ar fi putut merge și mai departe, dacă moștenirea lui n'ar fi revenit, după câțiva ani de strașnică anarhie, molăului Suedez Sigismund al III-lea, dacă întreagă această ramură colaterală a Iagelonilor nu s'ar fi dovedit incapabilă, Rusia moscovită ar fi luat drumul Asiei. Caracterul său mongolic s'ar fi vădit și în teritoriul său. Apusul posesiunilor Țarului ar fi rămas pentru totdeauna polon, și activitatea misionarilor catolici ar fi alipit-o sub forma Uniunii confesionale la catolicism. Cu atât mai mult, cu cât la Moscova e acuma timpul uzurpației lui Boris Gudunov, a falsului Dimitrie, epoca de lupte interne așa de periculoase, încât Vladislav,

(1) Rambaud, p. 218.

fiul lui Sigismund al III-lea, izbuti un moment să intre în Kremlin ca suveran ori ca fiu al suveranului legitim. Suirea pe tron a Romanovilor n'ajunse ca să înlăture primejdia. Singură *ridicarea spontanee* a Cazacilor dela Nipru cu Bogdan Hmilnițchi, această *jacquerie* a țăranilor apăsați de nobili și de arendașii lor, căreia-i urmă atacul Poloniei de liga suedeză și ardeleană, aduse după 1650 reunirea cu armele a Rusiei occidentale și Lituaniei cu stăpânirile Țarului Alexe, fiul lui Mihail. Dar și atunci trebui să se aștepte lichidarea posesiunii turcești din Ucraina pe care o aduse frica de aspra dominație împărătească a unui Hatman Doroșenco, urmașul lui Bogdan.

IX.

Imperialismul rusesc nu există de sigur în momentul când Petru cel Mare se suie, cu intenții modernizatoare în sens european, pe tronul Romanovilor. Dar, iarăș, nu există nimic care să samene cu imperialismul austriac.

Casa de Austria, numai aceea există, încheind tratate de căsătorie, de cumpărare, de schimb, pândind zestri și moșteniri. Dar *în aceasta nu eră nici un scop special austriac*: ea nu căută decât să-și lărgească baza teritorială pentru păstrarea coroanei Imperiului roman de nație germanică, într'o epocă în care numai acesta putea să legitimizeze și să asigure dinastiile.

O Austrie nu există încă nici sub raportul teritorial decât în forma, foarte restrânsă, a acelei provincii ereditare austriace la care se adăugiseră pe rând Carintia, Carniola, Stiria, Tirolul și care eră, până la abdicarea lui Carol Quintul și împărțirea vastelor sale posesiuni, una cu Țerile-de-jos măcar și cu Burgundia, dacă nu și cu alte posesiuni, spaniole, americane, ale aceluiaș. Numai după aceea, subt Ferdinand și urmașii săi, provinciile austriace se păstrară într'un singur mănunchiu, nici crescut, nici scăzut, dar fiecare cu datinile și adunările sale deosebite.

Numai unirea cu Ungaria ar fi deschis orizonturi. Dar pentru aceasta se cereau două lucruri: *încetarea necontenitei ofensive turcești, slăbirea Osmanilor și putința refacerii vechii Ungarii, pe de o parte, iar, pe de alta, ruperea acelor legături cu Germania imperială cari atrăgeau toate puterile spre Alpi și spre Rin*, pe urmele lui Carol cel Mare, ale Ottonilor, ale lui Barbăroșie și ale lui Carol Quintul însuș.

Cea dintâi condiție eră vădit îndeplinită la 1683 după rușinoasa catastrofă a' încunjurării Vienei de Marele-Vizir Cară-Mustafă. Ungaria se reconstitui, se poate zice, fulgerător, cu ajutorul regelui Poloniei, Ioan Sobieski, și luptele următoare, până la pacea din Carlovăț, care reuni și Ardealul cu posesiunile Casei de Austria (1699), n'au avut decât scopul de a dovedi că această cucerire e definitivă, cu neputință de sguduit.

În acest timp, când Polonii cereau și Moldova și Țara-Românească, linia Dunărei-de-jos întreagă, Rusia lui Petru cel Mare se mulțumia cu Marea Azovului, cu înlăturarea celor din urmă cetăți turcești de pe teritoriul ei. Și Azovul fu pierdut, după înfrângerea dela Stănilești, în 1711. Trebui un nou războiu, sub Împărăteasa Ana, pentru ca el să fie recăștigat. Și, chiar atunci, pe pământul însuș al Rusiei, mărginită firește la Sud prin Marea de Azov și Marea Neagră, precum *firește e mărginită la Apus prin Nistru, erau Tătarii Crimeii, vasali ai Sultanului, cari trebuiau neapărat supuși*. Aceasta se făcù însă numai după al doilea războiu al Împărătesei Ecaterina.

În acest timp, funcțiune de ofensivă imperialistă face Austria, și numai Austria. *Cât e liberă la Rin, din partea Franței, și în Italia, ea anexează în Balcani*, pe temeiul dubioaselor drepturi ale Ungariei. Când se completează până la Dunăre prin luarea Banatului Timișoarei, ea adaugă districtele Olteniei noastre și partea de Nord a Serbiei. Ostașii lui Eugeniu de Savoia au pătruns în Bosnia, în Albania; agenții lui lucrează în Muntenegru. Războiul dintâiu al Ecaterinei a II-a, mântuit cu concesii pentru ortodocșii din Turcia, al căror patronat incede, timid, a-l reclama, dar fără anexări importante, îl întrebuițează ca să ia Bucovina, dacă nu poate recăpăta Oltenia pierdută. Se va aștepta răbdător căderea Veneției pentru ca, peste un șir de înfrângeri din partea lui Napoleon, să se poată adăogi la sfârșit Dalmația.

Se pareă că Habsburgii, cari pierduseră Spania numai prin îndărătnica împotrivire a lui Ludovic al XIV-lea, mănținându-se acolo, în moștenirea lui Carol Quintul, Bourbonii lui, dar cari căpătaseră cea mai mare parte din Italia, erau să-și întindă stăpânirea și peste această de-a treia peninsulă din Sudul Europei, făcând din Adriatică Marea lor.

Și aceste cuceriri nu se făceau pentru Ungaria, la germanizarea căreia se lucră cu stăruință și cu spor, nici pentru Imperiul german, de care firește eră legată Italia măcar, ci pentru egoistele scopuri

ale unei dinastii, unei caste nobiliare, unei administrații, care înțelegea să trăească din tot ce-i căzuse, sub o lature sau sub alta, după un drept ori după altul, în mână.

Napoleon constrânse Austria,—care există acum ca nex de tradiții, ca țară teritorială moștenită, cuprinzând Italia ca și Ungaria, *cu acelaș titlu ca alte posesiuni*, oricari ar fi fost formele înșelătoare,—să iasă din Imperiul Europei centrale, care-i trebuie *lui*, ca Împărat nou, franconian, neustrian, față de Împăratul, *saxon*, «austriasian», din Casa de Habsburg. Austria se retrase, dar cu ochii înapoi. Când conștiința germană, munca germană se afirmă, ea se sili și izbuti să reție până la un punct rassa germană după dânsa. Prin Sfânta Alianță cu Prusia întâiu, prin tutelarea intereselor economice germane la Dunăre și în Marea Neagră, pe timpul războiului Crimeii apoi. Participarea la războiul Danemarcei, copărtășia la o pradă așa de depărtată ca Schleswig-Holsteinul, în 1864, o dovedesc pe deplin. Trebui expulsarea a doua prin Prusia ca să înceteze planurile ei asupra unei națiuni care-și are drumurile și țintele proprii.

Mai modest și mai nesigur, deși mai pretențios și mai brutal, cu neapărata exagerație și morgă asiatică, apare imperialismul rusesc. Comunitatea de religie ortodoxă, de rasă slavă cu creștinii din Imperiul otoman nu e o descoperire a ei. I-au comunicat-o, cum am dovedit aiurea, cererile de ajutoare bănești, de sprijin diplomatic și politic ale grecității doritoare de a învia Bizanțul, ale Sârbilor cari se simțiau «Sloveni», ale Muntenegrenilor lacomi de pensii, ba chiar unele intervenții ale boierilor noștri desgustați de regimul turcesc. Eră tocmai în vremea când lozinca lui Petru cel Mare se impunea, când se căutau drumurile nouă spre Apus. O parte largă din Polonia catolică fusese ruptă, în tovărășia cu Austria *catolică* și cu Prusia tot *latină* sub raportul politic,—la cele trei împărțiri ale nenorocitului Regat. Tot mai departe spre Apus, eră noul cuvânt de ordine. Turcia în decădere, țerile noastre dezorientate asupra viitorului lor, elementele ortodoxe din Ungaria și Ardeal cari îngenunchiau la Tronul ortodox îndemnau puternic. Constantinopolul eră amenințat de marile proiecte ale lui Napoleon, mai târziu rassa grecească îl cerea pentru încoronarea operei de liberare a Helladei; Anglia pretindea ca nimeni să nu-i turbure monopolul comercial în Statele Sultanului. Dar coastele de Nord ale Mării Negre erau acum rusești... O închidere a strâmtorilor de alții, fie și de o Turcie refăcută și tutelată de Europeni, eră neadmisibilă din partea Imperiului.

De aici campania din 1806—12 și greșeala smulgerii Basarabiei, de aici silințele pentru a lua gurile Dunării, de aici războiul încheiat prin pacea dela Adrianopol, îndelungata ocupare a Principatelor ca pregătire pentru anexare, războiul Crimeii pentru dreptul de tutelă a «Greco-Slavilor» Sultanului, de aici filantropia bulgarofilă a războiului din 1877 și despoierea noastră de cele trei județe basarabene odată retrocedate.

* * *

Dar în ultima jumătate de secol s'au petrecut două mari serii de evenimente, cari merită toată atenția noastră.

Pe de o parte, în Caucaz, în Turchestan, apoi în Manciuria direcția asiatică, potrivită cu cele mai netede tradiții moscovite, a fost reluată. Biruința Japoniei nu înseamnă încă excluziunea totală a Rusiei, și nici pentru totdeauna. Trebuie să ne gândim la puterea uriașă ce se poate desface din teritorii pe cari până astăzi cultura abia le-a atins. Nu vor putea ele, în ciuda teoreticianilor urmași ai lui Petru cel Mare germanizantul, să mute centrul de greutate tot mai mult spre Ost? Succese față de Turcia în războiul deschis acum ar face-o și mai mult, oricare ar fi soarta Constantinopolei. Căci, de altfel, nu e Rus cuminte care, visând poate de colaborații asigurate prin anume învoeli cu termen lung, să nu-și dea seamă că în Balcani printre creștinii «eliberați» cel mai bun și mai vechiu prieten ar deveni dușmanul cel mai rău când s'ar atinge de autonomia și idealele lui.

În schimb, Austria s'a prefăcut la 1867, după revoluția din 1848, în Statul dualist austro-ungar, și la această tovărășie Ungaria se osebește tot mai mult și în acelaș timp capătă o influență tot mai mare în partea comună. Față de o Austrie, în care Slavii și Germanii se luptă crâncen pentru întâietate, cu puterea unor conștiințe naționale desvoltate pe deplin, ea nu oferă o unitate de rasă, dar Ungurii singuri formează totuș o formidabilă masă organizată, sprijinită exclusiv de Stat, și prin toate mijloacele, față de o majoritate de «naționalități» de rasă deosebită, despărțite prin prejudecăți și interese pentru viitor și în mare măsură inerte prin lipsa de cultură populară.

Programul de politică externă al acestei Austrii care nu are nimic de sperat în altă parte, e cel pur maghiar tradițional al lui Francisc Deák și al contelui Andrassy. E arătat în titlul lui Béla al IV-lea, care cuprinde tot Balcanul creștin și Dunărea noastră. Rea-

lizarea lui e un punct de onoare pentru un popor întreg, precum maghiarizarea naționalităților e o măsură indispensabilă de prezer-vare națională în apriga concurență a națiunilor moderne.

De aceea ocuparea, anexarea Bosniei și Hertegovinei, de aceea înțețita propagandă în Albania, a cărei creațiune s'a urmărit din răspuțeri, și de sigur nu din dragoste față de Albanezi, de aceea furia în contra Serbiei, de aceea urmărirea Salonicului, de aceea «prietenia» față de România, a cărei fundațiune nu se putuse opri prin toate sforțările din epoca Unirii.

De două sute de ani, Habsburgii s'au întins dela Pressburg până la Zara, la Cattaro, la Ragusa, la Seraievo, la Novibazar, la Cernăuți, la Lemberg. În acelaș timp Romanovii au anexat dincolo de hotarele firești ale rasei rusești și dincolo de drumul deschis al barbariei asiatică, Polonia—în tovărășie cu ceilalți—și teritoriul dintre Nistru și Prut,—atât.

Concluziile se impun pentru oricine. Am ținut să le provocăm pe calea unei liniștite cercetări istorice.

Analele Academiei Române.

L. B.

Tom. XXXIV.—Desbaterile Academiei în 1911—1912.	4.—
» XXXIV.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	20.—
Breaslă Blănarilor din Botoșani, Catastihul și actele ei, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului-Frumos. — II. Din viața moșnenilor vieri ai ținutului Săcuilor, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> :	
— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iași	1.—
— VII. Anul 1858 Căimăcămia din Valahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu și Ioan A. Filipescu și influența precumpănitoare a Adunării Elective din Iași asupra Adunării Elective din București	1,60
Turburări revoluționare în Țara-Românească între anii 1840—1843, de <i>Ioan C. Filitti</i>	1.—
Contribuții la istoria bisericii noastre: I. Despre Mănăstirea Neamului. — II. Bălinești, de <i>N. Iorga</i>	—,40
O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de <i>I. Bogdan</i>	—,50
Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de <i>Vasile Pârvan</i>	5.—
Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 Octomvrie 1857, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> , I	—,40
— II.	—,80
— III.	—,70
Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Gheorghe Asachi ca tipograf și editor — după Catalogul lui din 1847, — de <i>N. Iorga</i>	—,60
Politica Austriei față de Unire. — I. Înainte de Conferințele din Paris, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Un ofițer român în oastea lui Carol al XII-lea. — Câteva note, — de <i>N. Iorga</i>	—,20
Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți, de <i>D. A. Sturdza</i>	2.—
Notă despre un studiu al d-lui Millet, de <i>I. Kalinderu</i>	—,20
Insemnătatea ținuturilor de peste Prut pentru istoria Românilor și pentru folclorul românesc, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Norma ponderală dela Perinthus, de <i>M. C. Sutz</i>	—,20
Un manifest românesc tipărit cu litere latine al Împăratului Leopold I din anul 1701, de <i>I. Ursu</i>	—,30
Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII, de <i>Dr. Silviu Dragomir</i>	2.—
Memoriu despre documentele cartografice privitoare la războiul din 1787—1791, de <i>N. Docan</i>	1,20
» XXXV.—Desbaterile Academiei în 1912—1913	5.—
» XXXV.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	8.—
Plângerea lui Ioan Sandu Sturza Vodă împotriva sudiților străini în Moldova, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Din ținuturile pierdute. Boieri și răzeși în Bucovina și Basarabia în cele dintâi decenii după anexare, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Câteva știri nouă privitoare la Istoria Românilor, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galaction, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Barbu Știrbei ca educator, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Insemnătatea lucrărilor Comisiunii europene dela gurile Dunărei, 1856 la 1912, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> . I, 1856 la 1866	—,30
— II. 1866—1905	—,50
— III. 1894—1912	1.—
Patrahirul lui Alexandru cel Bun: Cel dintâiu chip de Domn român, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Ucraina moldovenească, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Monete inedite din orașele noastre pontice, de <i>M. C. Sutz</i>	—,50
Condițiunile de politică generală în cari s'au întemeiat bisericile românești în veacurile XIV—XV, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Două tradiții istorice în Balcani: a Italiei și a Românilor, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Bătăliile dela Gwozdziec și Obertyn (1531), de <i>I. Ursu</i>	—,50
Descoperiri nouă în Seythia minor, de <i>V. Pârvan</i>	2.—
Ideile de legi și de prevedere, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Principele ardelean Acațiu Barcsai și Mitropolitul Sava Brancovici, de <i>Dr. Ioan Lupas</i>	—,30

Analele Academiei Române

L. B.

Tom. XXXVI.—Desbaterile Academiei în 1913—1914	5.—
XXXVI.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	20.—
Armenii și Români: O paralelă istorică, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Știri nouă din Dacia Malvensis, de <i>Vasile Pârvan</i>	1.—
Privilegiul lui Mohammed al II-lea pentru Pera (1-iunie 1453), de <i>N. Iorga</i>	—,50
Castrul dela Poiana și drumul roman prin Moldova de jos, de <i>Vasile Pârvan</i>	1.—
Ostași dela Prut cu un nou act dela Alexandru cel Bun.—Răzeși româșcani, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Ceva despre Episcopul maramurășan Iosif Stoica.—Câteva fragmente de vechi Cazanii românești, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Istoria Evreilor în țările noastre, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Vasile Lupu ca următor al Împăraților de răsărit în tutelarea patriarhiei de Constantinopol și a Bisericii ortodoxe, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Clopotul dăruit de Caragheorghe, întemeietorul Serbiei, bisericii satului Topola (1811), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Cetatea Ulmetum, II 1. Descoperirile campaniei a doua și a treia de săpături din anii 1912 și 1913, de <i>Vasile Pârvan</i>	3.—
Cetatea Ulmetum, II 2. Descoperirile campaniei a doua și a treia de săpături din anii 1912 și 1913, de <i>Vasile Pârvan</i>	2.—
Dela Cetatea Tropaeum-Adamclisi: Basilica-cisternă. Studiu arheologic, de <i>G. Murnu</i>	1.—
Două inscripții nouă găsite la Mănăstirea Bistrița (Neamț), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Muntele Athos în legătură cu țările noastre, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Din influențele politice europene asupra Istoriei noastre (Moise Vodă, 1529 Martie—1530 August), de <i>I. Ursu</i>	—,20
Steagul lui Mihnea Vodă Radul în muzeul istoric din Belgrad, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Explorațiuni austriace pe Dunăre la sfârșitul veacului al XVIII-lea, de <i>N. Docan</i>	2.—
Contribuții documentare la Istoria Olteniei în veacul al XIX-lea, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Nifon II, Patriarhul Constantinopolului, de <i>Diaconul Dr. Nic. M. Popescu</i>	—,80
Renegați în trecutul țărilor noastre și al neamului românesc, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Sedința Academiei Române dela 1 Maiu 1914, de <i>D. A. Sturdza</i>	—,60
Fundațiuni religioase ale Domnilor Români în Orient, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Fundațiunile Domnilor Români în Epir, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Un act românesc privitor la începătorul culturii bulgare Dr. Veron, de <i>N. Iorga</i>	—,20
O hartă a Țării-Românești din c. 1780 și un geograf dobrogean, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Nouă documente basarabene, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Situațiunea internațională a Principatului Țării-Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678—1688), de <i>Ioan Radonić</i>	—,30
Correspondența Domnilor și Boierilor români cu Metternich și cu Gentz între anii 1812—1828, de <i>Ioan C. Filitti</i>	—,50
Stălpul lui Mihail Racoviță Vv, în Bucovina, de <i>Teodor V. Stefanelli</i>	—,50
Veneția în Marea Neagră, I: Dobrotici, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Veneția în Marea Neagră, II: Legături cu Turcii și cu creștinii din Balcani dela lupta dela Cosovo până la cea dela Nicopole (1389—96), de <i>N. Iorga</i>	—,50
Tom. XXXVII.—Desbaterile Academiei în 1914—1915	(Sub presă).
XXXVII.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	(Sub presă).
Veneția în Marea Neagră. III: Originea legăturilor cu Ștefan cel Mare și mediul politic al dezvoltării lor, de <i>N. Iorga</i>	—,80
Pilda bunilor Domni din trecut față de școala românească, de <i>N. Iorga</i>	1,50
Scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu, de <i>N. Iorga</i>	1,50
Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brâncoveanu și scopurile Academiei Române, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Opera de istorie a Regelui Carol, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Neamul Agarici. Răzeși fălcieni și vasluei, de <i>N. Iorga</i>	—,20